

Norweska Polityka Architektoniczna

- Polityka promocji innowacyjnego i zrównoważonego projektowania w oparciu o tradycyjne norweskie budownictwo drewniane.

Paulina Dorota Lis

2011

Streszczenie:

Celem artykułu jest przybliżenie charakterystyki norweskiej polityki architektonicznej „*Architecture.now. Norwegian Architectural Policy*” z 2009 roku, oraz przyjrzenie się wybranym zagadnieniom tej polityki, t.j. promocji innowacyjnego i zrównoważonego projektowania we współczesnej architekturze drewnianej Norwegii.

W zakończeniu ocena i porównanie z projektem „*Polskiej Polityki Architektonicznej*” (PPA) z 2008 roku, porównanie działania i roli rządu w obu krajach.

słowa kluczowe: architektura, polityka architektoniczna, promocja innowacyjności, zrównoważony rozwój, badania i rozwój, współczesna norweska architektura drewniana, „Norweskie Drewno”.

Summary:

This article describes characteristics of Norwegian architectural policy "*Architecture.now. Norwegian Architectural Policy*" from 2009, with a focus on selected aspects of this policy – promoting innovative and sustainable design in contemporary Norwegian wooden architecture.

In conclusion reference to the project of Polish Architectural Policy (PPA) from 2008, comparison of the government's performance in both countries.

keywords: architecture, architectural policy, promotion of innovation, sustainable development, research & development, contemporary Norwegian wooden architecture, “Norwegian Wood”.

Czym jest polityka architektoniczna?

Polityka architektoniczna jest to oficjalny dokument rządowy danego państwa, zawierający strategię działania rządu w dziedzinie architektury i gospodarki przestrzennej oraz innych dziedzin z nimi związanych. Dokument w oparciu o przyjęte zasady i priorytety rządu odpowiada na aktualne potrzeby i wyzwania, stanowi zintegrowany plan działania w celu realizacji wytyczonych celów.

Dokument może być przyjęty w formie obowiązującej zintegrowanej strategii rządowej (*comprehensive policy*), strategii sektorowej (*sectoral policy*) lub w postaci stanowionego prawa (*legislation*). Praca nad projektem polityki architektonicznej w poszczególnych krajach europejskich przebiega w różny sposób; m.in. jako oficjalna propozycja rządowa - jak w Norwegii, oficjalny rządowy raport na temat kultury budowania jak w Niemczech, czy jak w Polsce - jako społeczna propozycja projektu opracowana przez środowisko profesjonalistów zawodowo związane z architekturą, planowaniem przestrzennym i ochroną dziedzictwa.

Co zobowiązuje rządy państw europejskich do tworzenia narodowej polityki architektonicznej?

Do sporządzenia i uchwalenia dokumentu zobowiązuje szereg europejskich i unijnych dokumentów, których sygnatariuszami jest zarówno Polska jako kraj członkowski UE jak i Norwegia jako kraj EFTA i współzałożyciel Rady Europy. Te dokumenty to w szczególności; „*Konkluzja Rady Europy na temat architektury: wpływ kultury na zrównoważony rozwój*” (2008), „*Rezolucja Rady Europy na temat jakości architektury w środowisku miejskim i wiejskim*” (2001) oraz inne dokumenty europejskie takie jak „*Strategia Zrównoważonego Rozwoju*” (2001 i 2006), „*Europejska Konwencja Krajobrazowa*” (2000) i „*Karta Lipska*” (2007).

Realizacja zobowiązań, zasad i priorytetów zawartych w wyżej wymienionych dokumentach oraz w pozostałych strategiach europejskich (jak m.in. „*Strategia Lizbońska*”), wytycza kierunek dla projektów narodowych polityk architektonicznych – jako strategii nastawionych na innowacje, inwestycje w badania i rozwój, zrównoważony rozwój i uniwersalne prospołeczne projektowanie.

Rys historyczny

Pierwszy dokument polityki architektonicznej w Europie został uchwalony we Francji w formie stanowionego prawa w 1977 roku. Pierwszy w Europie projekt polityki architektonicznej w formie zintegrowanej strategii rządowej (*comprehensive policy*) został przyjęty w Holandii w 1991, zatytułowany „*Space for Architecture*” stał się inspiracją dla innych krajów europejskich, m.in. dla Królestwa Norwegii. Kolejną ważną datą jest rok 1997, kiedy z inicjatywy Holandii podczas jej prezydencji w UE powstało *Europejskie Forum Polityk Architektonicznych (EFAP)*, jako platforma wymiany doświadczeń w dziedzinie polityki architektonicznej.

Aktualnie na 33 kraje zrzeszone w EFAP (EU i kandydaci oraz kraje EFTA): 15 krajów, w tym Norwegia, posiada oficjalny dokument rządowy, 13 krajów jest w trakcie jego przygotowywania, a tylko 5 krajów nie planuje przygotowywanie takiego dokumentu.

Na tym tle Polska, znajduje się wciąż wśród krajów przygotowujących oficjalny dokument, pomimo że projekt „*Polskiej Polityki Architektonicznej – polityki jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*” został opracowany przez środowisko polskich urbanistów i architektów już w 2008 roku, a następnie już w maju 2009 roku przekazany stronie rządowej, Ministerstwu Kultury i

Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwu Infrastruktury do wykorzystania przy procesach legislacyjnych - i od tego czasu czeka na zainteresowanie strony rządowej.

Charakterystyka nowej polityki architektonicznej Norwegii - „Rząd chce promować architekturę”¹

W sierpniu 2009 norweski rząd ogłosił nową zunifikowaną politykę architektoniczną zatytułowaną „*Architecture.now. Norwegian Architectural Policy*”.

Pomimo, że jest to już trzeci dokument z zakresu polityki architektonicznej, po raz pierwszy w przedsięwzięcie przygotowania polityki architektonicznej, było zaangażowanych czynnie 13 ministerstw, została powołana specjalna komisja międzyresortowa, pod przewodnictwem Ministerstwa Kultury i Spraw Kościelnych.

Żaden z dwóch wcześniejszych dokumentów: „*Surroundings as Culture: Action Programme for Aesthetics in Public Environment*” z 1992 oraz „*Aesthetics in Government Building and Construction*” z 1997, nie był tak integracyjnym, między resortowym przedsięwzięciem Rządu w dziedzinie Architektury.

„*Architecture.now. Norwegian Architectural Policy*” jest to zapis zintegrowanej strategii rządu w dziedzinie architektury, tworzący strukturę ułatwiającą realizację wytyczonych celów poprzez usprawnienie działania rządu, lepszą koordynację i współpracę między resortową.

Nowa polityka architektoniczna ma za zadanie stać się narzędziem dla wzmocnienia jakości architektury i zapewnienia ładu przestrzennego. Określenie w ten sposób celu wynika z przekonania, że dobra architektura i ład przestrzenny wpływa pozytywnie na wysoką jakość życia oraz stanowi wyraz wspólnej kultury i tożsamości.

Tekst dokumentu rozpoczyna się od słów: „*Rząd chce promować architekturę. Jest potrzeba nowej polityki architektonicznej (...)*”². Powyższe sformułowanie trafnie określa rolę norweskiego rządu w polityce architektonicznej kraju, jako promotora jakości w architekturze, wskazuje na zaangażowanie rządu jako inicjatora i autora nowej polityki oraz wysoką świadomość wśród polityków potrzeby stworzenia nowej wszechstronnej polityki architektonicznej.

Znaczące jest zwrócenie uwagi w tekście dokumentu, że cele i wartości realizowane przez sektor publiczny są określone przez społeczeństwo, a politycy jedynie reprezentują to społeczeństwo - co świadczy nie tylko o wysokiej świadomości rządu ale również o wysokiej świadomości ogółu norweskiego społeczeństwa w dziedzinie architektury.

W samym dokumencie określony jest już plan dalszej ewaluacji i raportów, oraz deklaracja zgodnie z którą sektor publiczny powinien w tym działaniu odgrywać kluczową, wzorcową rolę.

W części wprowadzającej dokumentu znajdziemy bardzo szeroką definicję terminu architektura oraz terminu jakości w architekturze – z tej szerokiej definicji pojęcia wynika wniosek, że zagadnienia związane z architekturą dotyczą wielu obszarów działań i zadań rządu, co uzasadnia potrzebę szeroko resortowej współpracy ponad podziałami sektora publicznego.

¹ „*Architecture.now Norwegian Architectural Policy*”, Wyd. Min. Kultury i Spraw Kościelnych, Oslo 2009, s.7.

² Ibidem

Punktem wyjścia dla całego dokumentu jest zidentyfikowanie trzech głównych obszarów wyzwań jakie stoją współcześnie przed architekturą:

- zrównoważony rozwój i zmiany klimatyczne
- zmiana i transformacja
- wiedza i innowacja.³

Z powyższych wyzwań wynikają główne zagadnienia nowej polityki architektonicznej. Zagadnienia te budują strukturę całego dokumentu, są to kolejne rozdziały dokumentu:

1. *Architektura powinna charakteryzować się rozwiązaniami przyjaznymi dla środowiska i energooszczędnymi.*
2. *Miasta i społeczności powinny rozwijać się poprzez architekturę o wysokiej jakości.*
3. *Rolą rządu jest ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego.*
4. *Architektura powinna być promowana poprzez wiedzę, kompetencje i upowszechnianie.*
5. *Rola rządu w realizacji celów polityki architektonicznej jest kluczowa.*
6. *Norweska architektura powinna być widoczna na arenie międzynarodowej.*⁴

Wybrane zagadnienia wpisują się w strategię europejskie - polityki innowacji i zrównoważonego rozwoju: są zgodne ze strategią lizbońska - innowacyjności opartej na inwestycjach w rozwój wiedzy i badania naukowe oraz z długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej na lata 2010-2020 „Europa 2020 – strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”.

Polityka promocji - rządowy „action plan”

Świadomość kluczowej, wzorcowej roli rządu bezpośrednio wpływa na formę i charakter dokumentu. „*Architecture.now...*” to przede wszystkim plan działania (tzw. *action plan*) i zarazem rządowy raport w oparciu o dotychczasowe i planowane przedsięwzięcia - ilustruje wysoki poziom zaangażowania rządu w promowanie jakości w architekturze. Sformułowane w treści dokumentu postulaty i cele, zostają zamienione na konkretne propozycje działania, realizacje i efekty.

Działalność norweskiego rządu przedstawiona w dokumencie w dziedzinie polityki architektonicznej ma głównie funkcje: regulacyjną, wspierającą, motywującą i promocyjną. Formy działania rządu można podzielić na działania bezpośrednie i pośrednie.

Do głównych działań pośrednich rządu w realizacji celów polityki architektonicznej należy sporządzanie regulacji prawnych, wytycznych i standardów projektowych⁵.

Działalność ta nie ogranicza się jednak tylko do tworzenia ram zapewniających jakość w oparciu o przepisy prawne, planowanie i rozporządzenia - ale stawia sobie ambitny cel tworzenia dobrych warunków współpracy i interakcji. Warto zwrócić uwagę na szeroki program rządu mający na celu ułatwienie zrozumienia przepisów, ich upowszechnianie oraz usprawnienie komunikacji w procesach administracyjnych poprzez: tworzenie stron internetowych zawierających wytłumaczenie i wytyczne

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Podstawowym obowiązującym dokumentem prawnym jest „*The Planning and Building Act*”.

do przepisów, umożliwienie składania dokumentacji budowlanej za pośrednictwem Internetu, zwiększanie kompetencji w sektorze prywatnym i publicznym poprzez organizowanie kursów i konferencji.

Polityka promocji architektury odbywa się jednak głównie poprzez bezpośrednie działania rządu. Rząd odgrywa kluczową rolę w tej dziedzinie poprzez dawanie przykładu, działalność wspierającą i motywującą, inwestycje w zwiększanie wiedzy i doświadczenia, upowszechnianie rezultatów działań i badań. Główne działania bezpośrednie, w których rząd występuje w roli zleceniodawcy bądź inicjatora to:

1. zamówienia publiczne i konkursy - jako przykład dobrej praktyki i środek do promowania innowacyjności i kreatywności. Przykładem jest realizacja *Opera House* w Oslo.
2. projekty modelowe - projekty eksperymentalne, o ambitnych założeniach, ich celem jest dokonanie trwałej zmiany, często ich realizacji towarzyszy program badawczy. Przykładem jest projekt *Narodowych Szlaków Turystycznych (National Tourist Route)* lub *Norweskie Drewno (Norwegian Wood)*.
3. projekty pilotażowe - projekty eksperymentalne, które testują nowe rozwiązania, ich celem jest zdobycie doświadczenia, upowszechnienie rezultatów projektów pilotażowych ma zwiększać wiedzę i kompetencje różnych branż związanych z przemysłem budowlanym. Przykładem jest projekt *Towns of the Future*.
4. projekty badawcze - prowadzone często jako wsparcie dla projektów pilotażowych i modelowych. Badania w dziedzinach związanych z architekturą są realizowane przede wszystkim w ośrodkach badawczych skupionych wokół współpracujących ze sobą norweskich uczelni wyższych: *The Oslo School of Architecture and Design (AHO)*, *Norwegian University of Science and Technology (NTNU)* oraz *Norwegian University of Life Science (UMB)*. Ośrodki badawcze są wspierane przez rząd oraz agendy i organizacje rządowe – głównie za pośrednictwem Norweskiej Rady ds. Badań Naukowych (*The Research Council of Norway*). Specjalny raport zlecony przez rząd i sporządzony przez norweskie uczelnie – poddaje analizie stan badań w dziedzinach związanych z architekturą i jakością środowiska zbudowanego w oparciu o priorytetowe kwestie społeczne. Dotychczasowa typologia składająca się z badań akademickich, krytyki architektonicznej i projektów rozwojowych zostaje poddana krytyce, wskazuje się na potrzebę konkretnych badań proponując zwiększenie zintegrowanych działań typu *Research by Design* (czyli badań powiązanych z praktyką projektową) w określonych obszarach wiedzy. Raport stanowi ważny przegląd stanu badań w dziedzinie architektury w kraju i dobry punkt wyjścia do tworzenia strategicznego programu badań.
5. konkursy i nagrody sponsorowane przez rząd, które promują przykłady najlepszych praktyk: Narodowa Nagroda w Dziedzinie Budownictwa i Środowiska (*Statens byggeskikkpris*), Dyplom Fundacji Antona Christiana Houena, Nagroda Norweskich Sił Zbrojnych (*The Norwegian Armed Forces Building and Environment Award*), Nagroda Pięknych Dróg (*Beautiful Roads Award*), Nagroda Urbanistyczna (*Urban Environment Award*)
6. motywowanie i wsparcie w upowszechnianiu dobrych praktyk i w rozwoju branży budowlanej - poprzez programy i inicjatywy rządowe oferujące wsparcie finansowe, merytoryczne i logistyczne, rozwijanie i promowanie wiedzy. Najważniejszym instrumentem norweskiego rządu wspierającym innowacyjność i rozwój norweskiego przemysłu w tym branży budowlanej i architektury jest *Innovation Norway*.

7. wsparcie dla środowiska architektów - przykładem rządowego wsparcia jest inicjatywa *Young Talents i The Wild Card Scheme*, mające ułatwić młodym architektom uzyskanie zleceń i zdobycie doświadczenia

Realizację polityki promocji jakości w architekturze, innowacyjnego i zrównoważonego projektowania umożliwia sieć współpracujących ze sobą organizacji rządowych i pozarządowych w ramach których są realizowane inicjatywy i szersze projekty. Struktura sieci ułatwia m.in. tworzenie platform wymiany informacji i doświadczenia, konferencji warsztatów, form partnerstwa publiczno-prywatnego, oraz inne działania wspierające.

Obecna struktura jaką współtworzą te organizacje powstawała na przestrzeni ostatnich 30 lat - została zapoczątkowana powstaniem Narodowego Komitetu Praktyki Budowlanej (*Statens Byggeskikutvalg*), którego zadaniem było popularyzowanie świadomości dobrej jakości architektury w budownictwie. Powstająca struktura organizacji wpłynęła na kształtowanie się i rozwój świadomości w dziedzinie architektury, potrzeby jakości i ładu przestrzennego wśród polityków, administracji i całego społeczeństwa. Aktualnie główne jednostki rządowe odgrywające kluczową rolę w dziedzinie promocji architektury to m.in. :

- *Housing Bank*, który powstał z przekształcenia Narodowego Komitetu Praktyki Budowlanej, jest to narodowe centrum kompetencji, arena wymiany informacji.
- *NorskForm*, projekt i jednocześnie organizacja, której celem jest wzmacnianie świadomości w dziedzinie architektury wśród społeczeństwa, działania w kierunku zwiększania jakości architektury i przekształcanego środowiska.
- *DogA*, (Narodowe Centrum Wzornictwa i Architektury w Oslo), ważne miejsce spotkań i arena wymiany informacji w dziedzinie architektury i wzornictwa.
- *Innovation Norway*, najważniejszy instrument norweskiego rządu w dziedzinie innowacji i rozwoju norweskiego przemysłu.
- *Enova SF*, rządowe norweskie przedsiębiorstwo, odpowiedzialne za promocję przyjaznej dla środowiska produkcji i konsumpcji energii.

oraz jednostki niezależne wspierane przez rząd jak m.in. :

- *NAL Ecobox* - niezależny, samofinansujący się wydział Narodowego Stowarzyszenia Architektów Norweskich (NAL), mający przyczynić się do zwiększenia kompetencji w dziedzinie zrównoważonego projektowania wśród architektów, urbanistów i innych w branży budowlanych.
- *ROM Art and Architecture* - niezależne centrum sztuki i architektury w Oslo, stworzone przez stowarzyszenie norweskich artystów, wspierane z funduszy prywatnych i państwowych.

Potencjał rozwojowy drewna - promocja innowacyjnego i zrównoważonego projektowania

Rozwijanie innowacyjnego i zrównoważonego projektowania we współczesnej norweskiej architekturze drewnianej to jedna z wielu form realizacji polityki promocji rządu w dziedzinie architektury, która jednocześnie wpisuje się w rządowe strategie dotyczące wymogów środowiskowych.

W nowej polityce architektonicznej „*Architecture.now*” zwrócono uwagę na wysoki potencjał rozwojowy drewna jako współczesnego materiału budowlanego pochodzącego z zasobów odnawialnych, którego zastosowanie daje możliwość połączenia rozwiązania ekologicznego z wyjątkowymi wartościami estetycznymi. Na ten wysoki potencjał rozwojowy wpływa dostępność

surowca (ciągły przyrost zasobów leśnych mimo regularnej wycinki), długa tradycja budownictwa drewnianego oraz dobrze rozwinięta sieć przedsiębiorstw związanych z przetwórstwem drzewnym.

Jaki jest potencjał drewna w kontekście zrównoważonego projektowania?

Przypomnijmy, że projektowanie zrównoważone to spojrzenie całościowe, działanie które ma na celu integrację, zachowanie równowagi pomiędzy czynnikami środowiskowymi, ekonomicznymi i społecznymi. Dotyczy to nie tylko niskiego zużycia energii, ale również jakości użytych materiałów - zdrowych i nietoksycznych, jak również aspektów społecznych i ekonomicznych takich jak np. całościowy koszt inwestycji. Drewno jest obecnie promowane wśród architektów, zleceniodawców i deweloperów jako materiał alternatywny wobec innych powszechnie stosowanych technologii, których produkcja i utylizacja wiąże się z większym zużyciem energii.

Zalety stosowania tego naturalnego materiału budowlanego to przede wszystkim niski wskaźnik zużycia szarej energii, możliwość lokalnego pozyskiwania surowca oraz jego pochodzenie z zasobów odnawialnych, neutralność pod względem emisji CO₂ (1kg drewna wiąże 2kg CO₂), naturalne piękno oraz parametry wpływające na dobry mikroklimat wewnątrz.

Jaka jest rola innowacji we współczesnej architekturze drewnianej?

Poprzez wprowadzanie innowacji technologicznych ulegają poprawie właściwości drewnianych elementów konstrukcyjnych i budowlanych, tak by spełniały wysokie normy związane z ochroną przeciwpożarową i akustyką. Wraz z rozwojem i upowszechnianiem nowoczesnych technologii oraz metod prefabrykacji zastosowanie drewna staje się coraz bardziej ekonomiczne, m.in. ze względu na krótki czas budowy, szybki montaż, możliwość prowadzenia kilku prac równocześnie oraz prac w trudnych warunkach pogodowych.

W 2009 roku, kiedy opublikowany został dokument nowej polityki architektonicznej, drewno jest w Norwegii powszechnie stosowanym, wszechstronnym i nowoczesnym materiałem budowlanym, uznanym za realną alternatywę dla innych materiałów takich jak beton czy stal. Norwegowie są świadomi wysokiego poziomu kompetencji w dziedzinie współczesnych technologii drewnianych, słusznie pretendując do pozycji jednego z wiodących krajów w tej dziedzinie na świecie.

Jednak nie zawsze tak było, pomimo długiej tradycji budownictwa drewnianego i roli jaką dawniej odgrywał przemysł drzewny, 20 lat temu w Norwegii drewno było materiałem stosowanym marginalnie, zarezerwowanym głównie dla tradycyjnych konstrukcji o małej skali jak np. drewniane chaty letniskowe. Ta zdecydowana zmiana wizerunkowa drewna - z materiału wernakularnego, w materiał współczesny, symbol sukcesu - jest efektem długotrwanie realizowanej polityki rządu, przyjętej strategii rozwoju współczesnej architektury drewnianej w oparciu o długą i bogatą tradycję norweskiego budownictwa drewnianego.

Tradycja, zanikanie i ponowny rozwój technologii drewnianych w Norwegii

Historia budownictwa drewnianego w Norwegii sięga już około 4000 lat. Ze względu na szeroką dostępność materiału pierwsze stałe ludzkie osiedla w których zastosowano drewno datowane są na około 2000 lat p.n.e, przez stulecia drewno było tu stosowane jako główny materiał budowlany. Długa tradycja użycia drewna, upodobanie i szacunek Norwegów do przyrody, składają się na ważny element norweskiej tożsamości, silnie naznaczonej tradycją drewnianego rzemiosła.

Współcześnie użyte drewno w nowej technologii staje się kulturowym spoiwem łączącym przeszłość z teraźniejszością.

Pomiędzy długą tradycją a współczesnością znajdziemy jednak okresy braku ciągłości, spowodowane zmianą materiałów i technologii oraz brakami w zasobach.

Norwegia obecnie to kraj o bogatych zasobach leśnych, wysokim stopniu lesistości, jednak pod koniec XIX wieku norweskie lasy były zdegradowane ponieważ do tego czasu nie prowadzono zrównoważonej gospodarki zasobami leśnymi. Na początku XX wieku nastąpił rozwój narodowych zasobów leśnych, praw i instytucji - dało to podstawy do stworzenia zrównoważonej narodowej gospodarki zasobami leśnymi. W ciągu ostatniego stulecia, pomimo regularnej wycinki, zasób lasów powiększył się ponad dwukrotnie, a jego zdolność do sekwestracji dwutlenku węgla równy jest połowie krajowego zużycia CO₂ przez gospodarstwa domowe.

Przemysł drzewny w Norwegii odgrywał nieprzerwanie aż do lat 60-tych XX wieku, do czasu odkrycia złóż ropy, bardzo ważną rolę, największego sektora eksportowego kraju. Spadkowa tendencja od 1960 do 2003 doprowadziła do poziomu równego 2,5 % całego eksportu, a cena drewna spadła relatywnie dwukrotnie, drewno zostało uznane za materiał „przestarzały” i przestało być powszechnie stosowane. Na potrzeby rozwijającego się przemysłu związanego z wydobyciem ropy i budową platform wiertniczych rozwijane były technologie z użyciem głównie betonu i stali.

Dopiero w latach 90-tych XX wieku, nastąpił stopniowy powrót drewna w budownictwie, z czasem na nowo zaczęto dostrzegać w nim potencjał współczesnego materiału konstrukcyjnego i budowlanego. W tym czasie w krajach alpejskich, już od ponad dekady, intensywnie rozwijała się współczesna architektura drewniana, wraz z intensywnym rozwojem nowych technologii.

W Norwegii przełom nastąpił przy okazji organizacji zimowych igrzysk olimpijskich w Lillehammer w 1994 roku wraz budową nowego stadionu *Hamar Nielsa Torpsa*, a dalsza rehabilitacja drewna nastąpiła przy okazji innego zamówienia publicznego jakim było lotnisko *Oslo Gardemoen*. Dostrzeżono wtedy w drewnie potencjał rozwojowy. Długa tradycja, powszechnie działające w całym kraju niewielkie zakłady przemysłu drzewnego wraz z olbrzymim doświadczeniem i wiedzą stanowiły olbrzymi potencjał wart wykorzystania.

Konsekwentna, długoterminowa polityka norweskiego rządu

Wtedy też, w połowie lat 90-tych zrodziło się pytanie: *Czy obecnie drewno jest stosowane w taki sposób aby w pełni wykorzystać jego właściwości w sposób wartościowy i innowacyjny?*

W krajach nordyckich nastąpiło w tym czasie coraz wyraźniejsze zainteresowanie technologicznymi poszukiwaniami. Towarzyszyły temu procesowi intensywne badania nad innowacjami technologicznymi. Norwegia wspólnie z Finlandią i Szwecją rozpoczęła eksperymentalny program badawczy, który zaowocował trzema projektami pilotażowymi, w tym m. in. realizacją tymczasowej restauracji z salą konferencyjną zaprezentowanej w czasie Expo 2000 w Hanowerze.

Od tego czasu rząd norweski przyjął konsekwentną politykę promującą współczesne zastosowanie drewna w konstrukcjach i budownictwie. W ramach rządowego *Programu Drewno 2000 (Wood Programme 2000)* wytyczono ambitny cel – Norwegia miała stać się krajem modelowym o wysokowartościowym przetwórstwie drzewnym i nowych technologiach, postawiono na tworzenie tzw. *wartości dodanej*. Ogłoszone zostały dotacje dla indywidualnych inwestycji w dziedzinie współczesnego zastosowania drewna. W wyniku tego działania powstało wiele nowych realizacji

m.in. w 2005 roku został wybudowany eksperymentalny 5-cio piętrowy budynek domu studenckiego *Svartlamoen* w Trondheim, którego autorami byli ówcześni studenci architektury Geir Brendeland i Olav Kristoffersen. Realizacji projektu towarzyszyły szeroko zakrojone badania w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej, izolacji cieplnej i akustyki. Był to wtedy najbardziej ambitny współczesny projekt wykonany w technologii drewnianej w Norwegii, stał się prekursorem nadchodzących zmian, szybko został też dostrzeżony na arenie międzynarodowej.

W międzyczasie w 2005 roku został ratyfikowany protokół z Kyoto, nakładający na kraje będące jego sygnatariuszami limity emisji gazów cieplarnianych, umożliwiając jednocześnie tzw. „handel emisjami”. Spowodowało to znaczące zwiększenie zainteresowania rządów tych państw zastosowaniem współczesnej technologii drewnianych w budownictwie.

Kolejnym długoterminowym działaniem był „*Badawczo - Rozwojowy Program Drewno*” z 2006 roku (*R&D Wood Programme 2006*), stworzony jako wspólna inicjatywa *Innovation Norway* i Norweskiej Rady ds. Badań Naukowych. W programie została zawarta krytyczna ocena aktualnego stanu - zwrócono uwagę na wciąż niską kulturę przedsiębiorczości i niski poziom wiedzy oraz na brak odpowiednich zintegrowanych programów rozwojowych. W programie zaproponowano metody mające doprowadzić do poprawy tego stanu i usprawnić dalszy rozwój. Jednym z wytyczonych celów, które miały za zadanie doprowadzić do zamierzonego efektu było zintegrowanie innowacyjnych prac rozwojowych z efektami badań naukowych.

Kluczowym, stosowanym obecnie działaniem promocyjnym rządu okazał się kolejny program ogłoszony w grudniu 2008 roku nazwany „*Programem Innowacji na Bazie Drewna*” (*Wood-based Innovation Scheme 2008*). Program ten administrowany przez *Innovation Norway* stał się potężnym narzędziem rządu norweskiego oferującym wsparcie finansowe na innowacje, badania i rozwój dla dużych i małych przedsiębiorstw, które przyczyniają się do rozwoju współczesnych technologii drewnianych - od tartaku, poprzez zakłady produkcyjne, firmy deweloperskie i biura architektoniczne. Program rozpisany na okres 5 lat, dysponuje dużymi środkami finansowymi, roczny budżet projektu na rok 2010 wyniósł 34 miliony Nkr. Projekty badawczo-rozwojowe w ramach tego programu prowadzone są zazwyczaj przy współpracy z Instytutem Drewna w Oslo (*Treteknisk*), lub z jednostkami badawczymi wyższych uczelni technicznych w Norwegii (AHO, NTNU, UMB).

Wspomniany wyżej Instytut Drewna w Oslo, jest największym w kraju niezależnym centrum badawczo-rozwojowym, współtworzonym przez blisko 150 przedsiębiorstw branży drzewnej. Instytut zajmuje się opracowywaniem nowych technologii, oraz testowaniem jakości produktów powstających w obszarze norweskiego przemysłu drzewnego.

Wreszcie sam dokument „*Architecture.now. Norwegian Architectural Policy*”, strategia rządowa w dziedzinie polityki architektonicznej z 2009 roku, podkreśla rolę drewna jako materiału budowlanego o dużym potencjale i wskazuje na dalszy rozwój w tej dziedzinie.

Licznie wymienione w dokumencie zarówno bezpośrednie działania rządu jak i wspierane projekty (wykonane, bieżące i planowane) stanowią dowód wysokiej świadomości roli rządu i zaangażowania w promowaniu jakości w architekturze.

Wybrane projekty modelowe oraz badawczo - rozwojowe

W prowadzonych, lub wspieranych, przez rząd norweski działaniach nacisk stawiany jest na zintegrowane programy badawczo-rozwojowe (*Research & Development*) powiązane z praktyką budowlaną (*Research by Design*). Do najbardziej udanych zrealizowanych projektów modelowych należy niewątpliwie projekt *Norweskie Drewno*, czy też *Projekt Narodowych Szlaków Turystycznych*.

Projekt *Norweskie Drewno*, okazał się największym i najważniejszym projektem zorganizowanym w ciągu ostatniej dekady wśród krajów Skandynawskich w dziedzinie innowacji we współczesnej architekturze drewnianej.

Projekt został zorganizowany przez władze miasta Stavanger z okazji pełnienia zaszczytnej roli Europejskiej stolicy kultury w 2008 roku i odwoływał się do lokalnego dziedzictwa drewnianej architektury. Szeroki zakres programu objął realizację 15 nowoczesnych obiektów o charakterze eksperymentalnym (z pośród 25 zaplanowanych koncepcji), które miały stać się modelowymi przykładami innowacyjnego i zrównoważonego projektowania we współczesnej architekturze drewnianej. Prace nad realizacją projektu trwały 5 lat, rolę zarządzającą powierzono oddziałowi Stowarzyszenia Architektów Norweskich *NAL - EcoBox*, zajmującego się aspektami ekologicznymi w projektowaniu.

Rozpisano konkursy architektoniczne, w których wzięły udział pracownie norweskie oraz zagraniczne. Realizacji projektów towarzyszyły liczne badania w dziedzinie technologii, szczególnie w odniesieniu do akustyki oraz ochrony przeciwpożarowej. Cały projekt miał charakter eksperymentu opartego jednak na realnych podstawach partnerstwa publiczno prywatnego. Nie wszystkie projekty udało się zrealizować do 2008 roku, pomimo tego *Norweskie Drewno* niewątpliwie stało się największym wydarzeniem całego programu Europejskiej Stolicy Kultury, jak również kołem zamachowym dla dalszego rozwoju współczesnej architektury drewnianej, innowacyjnych technologii, oraz promocji zrównoważonego projektowania wśród norweskich architektów.

W ramach programu odbyły się liczne konferencje oraz wystawy. Dwie realizacje z pośród 15-tu uznano za największy sukces:

- osiedle 14 domów jednorodzinnych w zabudowie szeregowej *Marilunden* w Stavanger, ukończone w 2009 roku, projekt norweskiej pracowni *Eder Biesel Arkitekter* oraz austriackiej *nonconform architektur vor ort*. (zdj. 1-3)
- schronisko górskie (hotel górski) *Preikestollen Fjellstue* w Jorpeland, ukończone w 2008 roku, projekt norweskiej pracowni *Helen & Hard AS*.(zdj.4-7)

Inny duży projekt modelowy który został bardzo dobrze przyjęty zarówno w kraju jak i zagranicą, to program *Narodowych Szlaków Turystycznych*, zorganizowanym przez Administrację Norweskich Dróg Publicznych. Projekt objął 18 szlaków prowadzących przez cały kraj, oraz liczne niewielkie w skali realizacje architektoniczne towarzyszące szlakom, jak np. punkty widokowe, miejsca relaksu, toalety, itp. W większości realizacji zastosowano lokalne materiały, w tym drewno i kamień.

Jako przykład prezentowanych w nowej polityce architektonicznej aktualnie realizowanych projektów pilotażowych można wymienić m.in. realizowany przez *Statskog* projekt nowych domków letniskowych pod wynajem, który jako odpowiedź na zbyt intensywną zabudowę letniskową podejmuje problematykę poszukiwania nowej formy ekspresji dla tradycyjnych form zabudowy w krajobrazie. Inny przykład to projekt domów pasywnych realizowany w Tromsø.

Podsumowanie

W rezultacie długoterminowej konsekwentnej polityki rządu, na przestrzeni ostatnich 10 lat, nastąpił wyraźny wzrost zastosowania drewna w budownictwie norweskim. Norwegowie postawili na rozwój własnych innowacyjnych technologii, świadomi swoich rosnących kompetencji, dogonili w tej dziedzinie światową czołówkę krajów alpejskich. Przy okazji prowadzonych programów rozwojowo - badawczych oraz realizacji wzrosła znacząco świadomość potrzeby zrównoważonego projektowania w architekturze zarówno w środowisku norweskich architektów, całej branży budowlanej, jak i w całym społeczeństwie. Współczesna architektura drewniana stała się znów ważnym elementem tożsamości kulturowej, składającym się na wizerunek Norwegii – państwa nowoczesnego, dbającego o środowisko, potrafiącego czerpać z własnych zasobów, lidera i inwestującego w rozwój poprzez innowacje i badania.

Komentarz i odniesienie do projektu Polskiej Polityki Architektonicznej (PPA)

Polska nie jest w tak korzystnej sytuacji pod względem ekonomiczno-gospodarczym jak Norwegia, stąd trudno o proste porównanie.

Największa różnica w dziedzinie polityki architektonicznej pomiędzy tymi dwoma krajami, to brak inicjatywy i zaangażowania strony rządowej w Polsce w tym zakresie.

Podczas gdy norweska polityka architektoniczna to inicjatywa rządowa, angażująca aż 13 ministerstw, „Polska Polityka Architektoniczna” to projekt społeczny, zainicjowany i opracowany przez środowisko zawodowo związane z architekturą, urbanistyką i ochroną dziedzictwa. Projekt polskiego dokumentu z 2008 roku, był szeroko konsultowany i prezentowany publicznie, zawiera krytyczną ocenę stanu rzeczy i konkretne propozycje niezbędnych zmian, wyznacza długotrwałe kierunki. W maju 2009 roku został przekazany Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa oraz Ministerstwu Infrastruktury, jednak od tego czasu nie zostały podjęte dalsze kroki.

W porównaniu z działalnością rządu norweskiego, strona rządowa w Polsce wykazuje brak świadomości odpowiedzialności za jakość architektury i ład przestrzenny. Nie tylko brakuje konsekwentnej strategii rządowej w zakresie architektury, ale wręcz brakuje zainteresowania i wsparcia dla wysiłków podejmowanych przez środowiska profesjonalistów. Wysiłki w celu ochrony ładu przestrzennego, wymagają wsparcia rządu, zintegrowanego, interdyscyplinarnego działania.

Podsumowując, polityka promocji prowadzona przez rząd norweski w dziedzinie innowacyjnego i zrównoważonego projektowania to dowód na to, że dobra polityka to przede wszystkim „*chęć osiągnięcia czegoś*”⁶ - to konsekwentne i długofalowe zaangażowanie strony rządowej w celu osiągnięcia zamierzonych rezultatów wytyczonych w ramach strategicznych kierunków rozwoju.

Warszawa, Październik 2011.

⁶ „Architecture.now.Norwegian Architectural Policy”, Wyd. Min. Kultury i Spraw Kościelnych, Oslo 2009.

Poniżej wybrane zdjęcia z wizyty studyjnej w Norwegii w Listopadzie 2010.

Marilunden (Norweskie Drewno) osiedle domów jednorodzinnych, Stavanger, 2009,
Eder Biesel Arkitekter oraz Nonconform Architektur vor ort.

zdj. 1

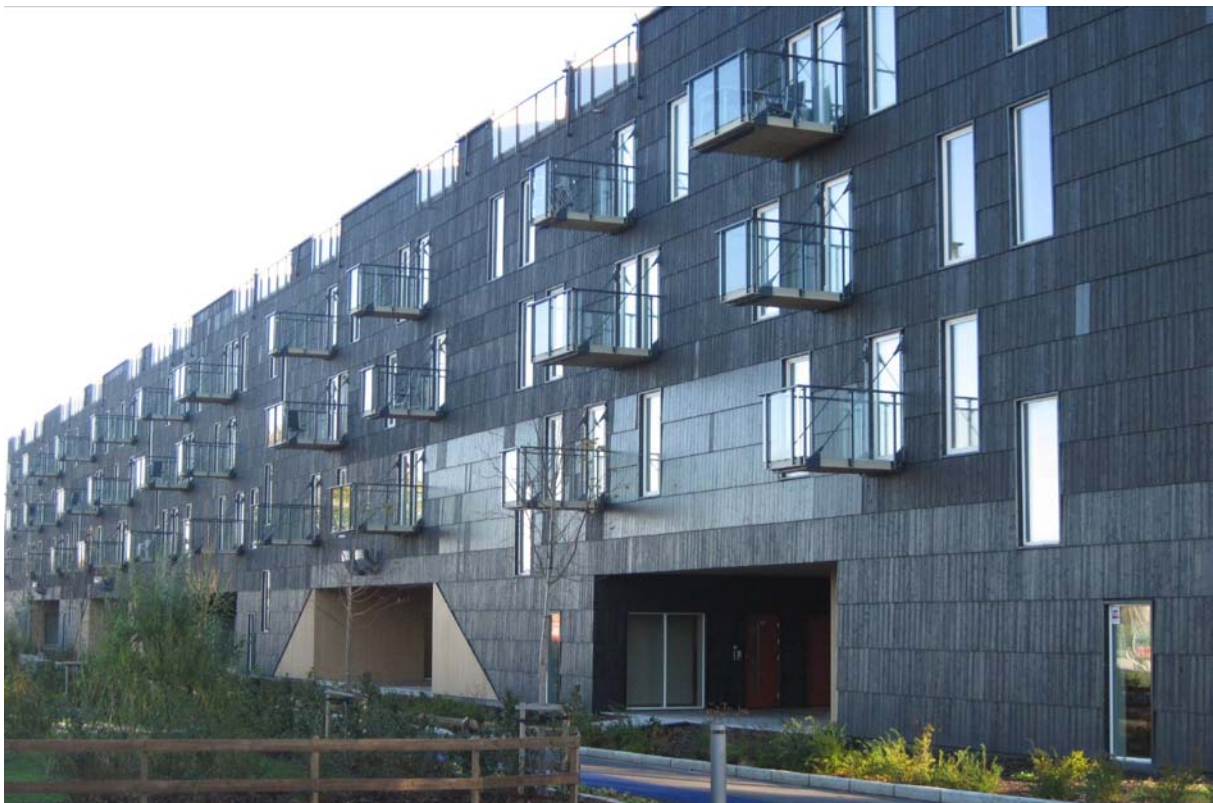

zdj. 2

Egenes Park (Norweskie Drewno) osiedle mieszkaniowe z przedszkolem, Stavanger, 2009, ONIX oraz HLM Arkitektur.

zdj. 3

zdj. 4

Preikestollen Fjellstue hotel górski (Norweskie Drewno), Jorpeland, 2008 rok,
Helen & Hard AS:

zdj. 5

zdj.6

zdj. 7

zdj. 8

Bibliografia

Almaas I. *ArchitekturN „Made in Norway”*, Birkhauser, Oslo, 2010.

“*architecture.now.Norwegian Architectural Policy*”, Wyd. Ministerstwa Kultury i Spraw Kościelnych, Oslo 2009.

„*Architektura i Biznes*” nr. 3 (2011) s. 38-67.

„*Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*”, Polska Rada Architektury, SARP, TUP, Izba Architektów RP, Warszawa 2011.

“*Work Programme Report The research part of the R&D Programme WOOD*”. URL: <http://forskingsradet.no/tre>

“*Going Massive: Norwegian massive wood*”. URL: http://www.fourthdoor.org/annular/?page_id=1281

„*Stavanger: Norway’s Atlantic city of wood*” URL: http://www.fourthdoor.org/annular/?page_id=1332

o autorze:

Paulina Lis, urodzona w Warszawie, rocznik 81, architekt, projektant wzornictwa oraz grafiki użytkowej. Studiowała Wzornictwo i Komunikację Wizualną na Politechnice w Mediolanie oraz na warszawskim ASP, ukończyła Wydział Architektury i Urbanistyki na Politechnice Warszawskiej (Dyplom 2007).

Pracowała w renomowanych pracowniach architektonicznych i studiach projektowych w Polsce i zagranicą m.in. Architecture-Studio w Paryżu, Aedas CE w Warszawie i studio _storage w Mediolanie.

Projektowała m.in. dla marek Absolut, Ogilvy, Euro RSCG. Laureatka nagród i wyróżnień m.in. *Make Me! Łódź Design Festiwal 2009, Young Design 2011*, brała udział w licznych wystawach w kraju i zagranicą.

Obecnie mieszka i pracuje w Warszawie, jako niezależny projektant zajmuje się projektowaniem w dziedzinie architektury, wzornictwa przemysłowego i komunikacji wizualnej. Przygotowuje pracę doktorską na Wydziale Architektury na Politechnice Warszawskiej.

about the author:

Paulina Lis was born in Warsaw in 1981. She graduated from Architecture at Warsaw University of Technology with her Master diploma in 2007. She studied as well Industrial Design and Visual Communication at Technical University of Milan (Politecnico di Milano, C. Bovisa) and Warsaw's Academy of Fine Arts. She worked for architectural and design studios in Poland and abroad i.a. Architecture-Studio in Paris, Aedas CE in Warsaw and _storage design studio in Milan. As a freelance designer she worked for such brands like: Absolut, EURO RSCG, Ogilvy PR... Her work has been awarded and exhibited in Poland and internationally.

Currently she lives and works based in Warsaw in the field of architecture, industrial design and visual communication for a range of commercial, cultural, and nonprofit clients as an independent designer. In parallel with her design activity she prepares her PhD research at the Faculty of Architecture at Warsaw University of Technology on the subject of *Identity through Material in Contemporary Design and Architecture*.